

SEMIZLIKNING IQTISODIY OQIBATLARI: SOG'LIQNI SAQLASH XARAJATLARI VA ISHCHI KUCHIGA TA'SIRI.

Sh.S.Safaraliyeva, G.B. Begimqulova

Annotatsiya: Ushbu maqola semizlikning zamonaviy iqtisodiyotga ko'rsatadigan ta'siri chuqur tahlil qilingan. Xususan, semizlik bilan bo'liq sog'liqni saqlash xarajatlarining ortishi, ishchi kuchining unumdorligiga salbiy ta'siri, mehnatga layoqatli yillarning qisqarishi va ijtimoiy-iqtisodiy tengsizliklar yoritilgan. Maqola shuningdek, semizlikning oldini olishning iqtisodiy samaradorligini ham asosli dalillar bilan ko'rsatadi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, semizlikka qarshi kurashish davlat miqyosida sog'liqni saqlash strategiyasi bilan bir qatorda iqtisodiy taraqqiyot siyosatining ajralmas qismiga aylanishi lozim.

Kalit so'zlar: semizlik, iqtisodiy oqibatlar, sog'liqni saqlash xarajatlari, ishchi kuchi, mehnat unumdorligi, diskriminatsiya, iqtisodiy tengsizlik, surunkali kasalliklar, profilaktika, sog'lom turmush tarzi.

Аннотация: В статье представлен углубленный анализ влияния ожирения на современную экономику. В частности, подчеркивается рост расходов на здравоохранение, связанный с ожирением, негативное влияние на производительность труда, сокращение трудовой жизни и социально-экономическое неравенство. В статье также приводятся научно обоснованные данные об экономической эффективности профилактики ожирения. Анализ показывает, что борьба с ожирением должна стать неотъемлемой частью политики экономического развития, наряду с национальной стратегией здравоохранения.

Ключевые слова: ожирение, экономические последствия, расходы на здравоохранение, рабочая сила, производительность труда, дискриминация, экономическое неравенство, хронические заболевания, профилактика, здоровый образ жизни.

Abstract: This article provides an in-depth analysis of the impact of obesity on the modern economy. In particular, it highlights the increased health care costs associated with obesity, the negative impact on labor productivity, the reduction of working life, and socio-economic inequalities. The article also provides evidence-based evidence for the economic effectiveness of obesity prevention. The analysis shows that combating obesity should become an integral part of economic development policies, along with national health strategies.

Keywords: obesity, economic consequences, health care costs, labor force, labor productivity, discrimination, economic inequality, chronic diseases, prevention, healthy lifestyles.

Semizlik (obezite) bugungi kunda jahon sog‘lig‘i uchun eng jiddiy tahdidlar qatorida turibdi. Uni faqatgina individual sog‘liq muammosi deb emas, balki ijtimoiy va iqtisodiy inqiroz sifatida ham ko‘rish kerak. Jahon Sog‘liqni Saqlash Tashkiloti (JSST) hisob-kitoblariga ko‘ra, 2025-yilga borib dunyoda 1,5 milliarddan ortiq odam semizlikdan aziyat chekadi. Bu holat sog‘liqni saqlash tizimlariga katta bosimni, ishlab chiqarishning pasayishini, ishchi kuchining sifatiga salbiy ta‘sirni va davlat iqtisodiyotiga bevosita zarar yetkazishni anglatadi.

Sog‘liqni saqlash tizimidagi moliyaviy yuk

Semizlik bilan bog‘liq kasalliklar — 2-tur qandli diabet, yurak-qon tomir xastaliklari, insult, osteoartrit, nafas olish muammolari, bepushtlik va ayrim saraton turlari kabi surunkali kasalliklarni keltirib chiqaradi.

Moliyaviy yuk tahlili:

AQShda semizlik bilan bog‘liq sog‘liqni saqlash xarajatlari yiliga \$147–210 milliard oralig‘ida baholanmoqda.

Buyuk Britaniyada esa semizlik sog‘liqni saqlash xizmatlari xarajatlarining 9% ini tashkil qiladi. JSST ma‘lumotlariga ko‘ra, rivojlanayotgan mamlakatlarda semizlik bilan bog‘liq sog‘liqni saqlash xarajatlari yalpi ichki mahsulotning (YaIM) 2-7% gacha qismini tashkil etishi mumkin.

O‘zbekiston singari mamlakatlarda ushbu xarajatlar kamroq ko‘rinsa-da, iqtisodiy imkoniyatlar nisbatan cheklanganligi tufayli ta‘siri kuchli seziladi.

Davlat budjetiga ta‘siri:

Profilaktika choralari ko‘rilmagan holatda, davlat tibbiy xizmatlar va dori-darmon xarajatlarida tobora ko‘proq resurs sarflaydi.

Davlat tomonidan subsidiyalangan sog‘liqni saqlash tizimlari bu yukni ko‘tarishda qiynaladi.

Ishga layoqat va samaradorlik:

Semiz ishchilarda kasallik ta‘tili olish holati sog‘lomlarga qaraganda 50% ko‘proq.

Ular mehnat samaradorligini kamaytiradi, natijada ishlab chiqarish jarayonlarida tanaffuslar, sekinlik va energiyaning pasayishi kuzatiladi.

AQShda semizlik tufayli mehnat unumdorligi yo‘qotilishi har yili \$4,3 milliard atrofida iqtisodiy zarar keltiradi.

Ish o‘rnida diskriminatsiya:

Semiz odamlar ko‘pincha ishga yollashda kamroq ustuvorlikka ega bo‘ladi.

Ularning ish haqlari sog‘lomlarga nisbatan o‘rtacha 10-15% kamroq bo‘lishi mumkin.

Ayrim kasblarda vazn bo‘yicha bevosita cheklovlar mavjud bo‘lib, bu ishga joylashish imkoniyatlarini toraytiradi.

Ishga layoqatli yillar sonining qisqarishi:

O‘rtacha hisobda semiz kishilar sog‘lom odamlarga qaraganda 5–10 yil kamroq mehnat faoliyatida bo‘lishadi.

Bu esa nafaqat ishlab chiqarish yo‘qotilishiga, balki pensiya va ijtimoiy nafaqalar yukining oshishiga ham olib keladi

Ijtimoiy va iqtisodiy tengsizliklar

Semizlik ko‘pincha daromadi past bo‘lgan qatlamlar orasida ko‘proq tarqalgan bo‘ladi. Bunga quyidagi omillar sabab bo‘ladi:

1. Arzon lekin nosog‘lom ovqatlarning ommabopligi.
2. Sog‘lom ovqatlanish va jismoniy faollik uchun infratuzilmaning zaifligi.
3. Sog‘liq haqida bilim yetishmasligi va ta‘lim darajasining pastligi.

Bu esa iqtisodiy tengsizlikni yanada chuqurlashtiradi va ijtimoiy zo‘riqishlar keltirib chiqaradi. Rivojlanayotgan davlatlarda bu jarayon jamiyatning sog‘lom taraqqiyotiga jiddiy to‘siq bo‘ladi.

Semizlikning oldini olish- uzoq muddatli iqtisodiy investitsiya.

Semizlikni oldini olish bo'yicha har qanday xarajatlar uzoq muddatda ijobiy iqtisodiy natijalarni beradi.

Har 1 dollarlik profilaktika sarmoyasi 6-10 dollarlik sog'liqni saqlash xarajatlarini tejaydi.

Maktablarda sog'lom ovqatlanishni targ'ib qilish , sog'lom turmush tarzini rag'batlantirish , sport va jismoniy faollikni ommalashtirish orqali semizlik darajasini kamaytirish mumkin.

Davlatlar soliq siyosatida o'zgrish kiritib , shakarli va yog'li mahsulotlarga aksiz solig'I qo'llash orqali iste'molni kamaytirishadi.(masalan Meksika, Vengriya, Buyuk Britaniya)

Xulosa

Semizlik XXI asrning eng jiddiy sog'liq va iqtisodiy muammolaridan biridir. U sog'liqni saqlash tizimlarida ortiqcha xarajatlar, ishchi kuchining pasayishi, iqtisodiy samaradorlikning kamayishi, ijtimoiy tengsizlik va diskriminatsiyaga olib keladi. Davlatlar uchun bu muammo bilan kurashish, faqat sog'liqni saqlash emas, balki iqtisodiy strategiya sifatida qaralishi zarur. Har bir fuqaro va jamiyat a'zosi sog'lom turmush tarzini shakllantirish orqali nafaqat o'z sog'lig'ini, balki butun jamiyatning iqtisodiy barqarorligini ham ta'minlashi mumkin.